

Keywords: maritime education; maritime museums; Ukraine; maritime state; maritime activity; fleet, annexation.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. *Muzei morskoj istorii pid kupolom: Shevchenko, lehendy i dynastii* [Museum of maritime history under the dome: Shevchenko, legends and dynasties], 2023. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2884652-muzej-morskoj-istorii-pid-kupolom-sevcenko-legendi-i-dinastii.html>>.
2. «*Morski zamalovky*». *Novoiu vystavkoiu mykolaivskiy muzei vidnovyv robotu* ["Sea sketches". The Mykolaiv Museum resumed work with a new exhibition], 2023. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<https://suspilne.media/398411-morski-zamalovki-novou-vistavkou-mikolaivskij-muzej-vidnoviv-robotu/>>.
3. Mashtalir, V.V., 2012. Rozvytok muzeinoi spravy v systemi Ministerstva oborony Ukrainy [Development of museum affairs in the system of the Ministry of Defense of Ukraine]. *Pratsi Tsentru pamiatkoznavstva*. Kyiv: Tsentr pamiakoznavstva NAN Ukrainy i UTOPYK, 22. 194 – 211.
4. Karpov, V.V., 2014. Dosvid aktualizatsii viiskovo-tekhnichnoi spadshchyny v pamiatkookhoronni ta muzeinii diialnosti [Experience of updating military-technical heritage in monument protection and museum activities]. *Muzeina sprava ta osvita v Ukraini: materialy naukovo-praktychnoi konferentsii v Natsionalnii akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstva 13 – 14 lystopada 2014 roku*. Kyiv: NAKKKiM, 65 – 69.
5. Karpov V., 2010. 100 rokiv z dnia stvorennia pershoho viiskovoistorychnoho muzeiu v Ukraini [100 years since the creation of the first military history museum in Ukraine]. *Ukrainskyi viiskovyi muzei*, 2, 4 – 5.

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2023-122-134>

УДК 37.014.3

Черняк Сергій Геннадійович,

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач відділу наукової роботи та редакційно-видавничої діяльності,
Київська муніципальна академія естрадного та циркового мистецтва
Київ, Україна
ORCID ID:<https://orcid.org/0000-0003-4327-0994>
chernyaksergey@ukr.net

ПЕРСОНІФІКОВАНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ОСВІТНЬО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ СОЦІАЛІСТИЧНІЙ РАДЯНСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ (1930 – 1940 рр.)

Анотація. У статті висвітлюється персоніфікований підхід до вивчення проблеми освітньо-педагогічного прогнозування в Українській Соціалістичній Радянській Республіці періоду 1930 – 1940 рр. Автор наголошує на тому, що

аналіз теорії та практики навчання та виховання в умовах різних суспільно-економічних формацій з точки зору персоніфікованого підходу сприяє поглибленню та розширенню світогляду, надає повну інформацію про важливі концепції та системи освіти минулого. У контексті проблеми дослідження автор виокремлює досвід педагогів С. Х. Чавдарова, С. А. Литвинова, П. П. Блонського, Я. А. Мамонтова, О. С. Залужного, С. А. Ананьїна. Загальні питання методики навчання української мови, методики викладання фонетики та граматики, навчання орфографії, пунктуації, методики розвитку мовлення учнів на уроках української мови розробив С. Х. Чавдаров. Вивчення теоретичної спадщини вченого-педагога С. А. Литвинова дозволяє усвідомити минулий досвід з позицій сучасності, виявити його місце у загальному поступовому процесі розвитку вітчизняної педагогічної науки. Основні педагогічні принципи масової неповної середньої освіти на основі політехнізму і зв'язку навчання з працею як чинників соціального розвитку особистості сформулював П. П. Блонський. Особливого значення проблемам естетичного виховання, метою якого вважав розвиток естетичного світовідчуття людини надавав педагог Я. А. Мамонтов. Український педагог, рефлексолог, педолог О. С. Залужний досліджував переважно дитячі колективи, питання дитячих інтересів, шкільної успішності, трудової підготовки в дитячих групах. Трудовому вихованню, вважаючи його важливим чинником економічного розвитку країни й ефективним засобом формування людини головне місце відводив український педагог і психолог С. А. Ананьїн.

Ключові слова: персоніфікований підхід; освітньо-педагогічне прогнозування; особистісний досвід.

1. ВСТУП/INTRODUCTION

Постановка проблеми. Ознайомлення зі шляхами розвитку теорії та практики виховання і навчання в різні історичні періоди за умов різних суспільно-економічних формацій сприяє розширенню загальнопедагогічного кругозору, дає уявлення про важливі концепції минулого, різні системи виховання і навчання. У контексті історико-педагогічного вивчення окремі історичні факти аналізуються з погляду їх перспективної цінності, оскільки без знання історії ми повинні визнати себе випадковостями. Історія свідчить, що народ, який не акумулює інформацію та досвід про свій інтелектуальний і творчий потенціал, виключається із загальноосвітнього культурного контексту і приречений на забуття. Об'єктивні знання про минуле вітчизняної освіти та її видатних діячів особливо необхідні зараз, коли суспільство переживає не кращі часи. Тому дослідження освітньо-наукових ідей вітчизняного і світового досвіду є актуальним у період зміни ціннісних орієнтирів розвитку суспільства й активізує пошук об'єктивних методологічних основ для дослідження проблеми персоніфікації як одного із видів педагогічного дослідження [14, с. 33].

На початку 30-х років відбулося переформатування, перезавантаження радянської науки – одні інституції зникали, розчинялись, інші ліквідувалися. Прикметно, що у 1934 р. відбувалося повернення до дореволюційної схеми наукових звань і ступенів в усіх науках, і серед них, звичайно, в педагогіці. В цей період під особливу увагою науки перебувала школа, у якій цілеспрямовано й послідовно формувалося відчуття «щасливого дитинства». Звернемось до цікавої статті з цього приводу англійської дослідниці Катріони Келлі. Вона пише: «Проголошення права радянського громадянина на «заможне життя» в 1933 р. супроводжувалося пропагандистською кампанією, адресованою і дітям, і дорослим, у рамках якої було висунуто гасло про те, як добре живеться радянським громадянам. Розвиток подібних тем досяг кульмінації в 1935 р., який можна охарактеризувати як сталінський «рік дитини». В цей період дітям стали приділяти безпрецедентну увагу в радянській пресі. «Тема «щасливого дитинства», обговорювалась з великою настійністю. До 1935 р. сумно відоме гасло «Спасибо дорогому (варіанти – великому, любимому, рідному) товаришу Сталіну за наше щасливе дитинство» почали засвоювати дитячі журнали, і він став частиною «подячних ритуалів» на дитячих святах» [18, с. 14].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблеми педагогічного прогнозування у власних наукових розвідках звертався І. В. Бестужев-Лада, М. Г. Коляда, І. П. Подласий. У практичному посібнику за редакцією Д. О. Пузікова розкрито та обґрунтовано методологічні засади, змістові й процесуальні характеристики прогнозування розвитку загальної середньої освіти. Подано розроблені, обґрунтовані й апробовані методики прогнозування розвитку загальної середньої освіти. Л. А. Онищук розроблено концепцію прогнозування розвитку загальної середньої освіти. У нашій статті повертається увага до персоніфікованого підходу вивчення проблеми освітньо-педагогічного прогнозування в Українській Соціалістичній Радянській Республіці періоду 1930 – 1940 рр.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ/AIM AND TASKS

Метою статті є висвітлення персоніфікованого підходу до вивчення проблеми освітньо-педагогічного прогнозування в Українській Соціалістичній Радянській Республіці періоду 1930 – 1940 рр.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**: вивчити джерельну базу з проблеми дослідження; проаналізувати персоніфікований підхід до вивчення проблеми освітньо-педагогічного прогнозування в Українській Соціалістичній Радянській Республіці періоду 1930 – 1940 рр. крізь призму особистісного досвіду вчених радянської доби.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ/RESEARCH FINDINGS

У контексті проблеми дослідження виокремлюємо вітчизняного вченого та педагога С. Х. Чавдарова – автора підручників української мови для 1 – 4 класів. З 1930 р. працював заступником директора Інституту соціального виховання. Водночас

проводив наукову роботу в Київській філії Українського науково-дослідного інституту педагогіки (УНДІП). Досліджував проблеми радянської педагогіки, вдосконалення методів навчання (статті «Політехнічна школа Київщини в боротьбі за виконання постанов партії про школу» (1933 р.), «Про методи наукової роботи над підручником» (1933 р.). У 1932 – 1938 рр. С. Х. Чавдаров завідував відділом мови і літератури, а з 1938 р. і до початку війни – відділом педагогіки та виконував обов'язки заступника директора з наукової роботи в Українському науково-дослідному інституті педагогіки, який у 1936 р. переїхав до Києва [3, с. 71].

Він розробив загальні питання методики навчання української мови, методики викладання фонетики та граматики, навчання орфографії, пунктуації, методики розвитку мовлення учнів на уроках української мови. Ним було створено посібник для вчителів «Як викладати українську мову в початковій школі» (1934 р.), підготовлено монографію «Методика викладання української мови у початковій школі» (1937 р.) [13, с. 243]. Займався проблемами навчально-виховної роботи в школі, історії педагогічної думки, методики викладання української мови в школі тощо [2, с. 787].

Учений брав активну участь у проведенні республіканських нарад методистів української мови, різноманітних конференцій з педагогіки та психології. Так, на Республіканській нараді викладачів педагогіки і психології (1 – 4 лютого 1939 р.) він виступив з доповіддю «Стан і завдання науково-дослідної роботи з педагогіки». Були визначені такі проблеми досліджень, як: розробка педагогічної спадщини класиків вітчизняної педагогіки, вивчення й узагальнення передового педагогічного досвіду, різноманітні дидактичні питання та питання виховної роботи [3, с. 71].

У вересні 1939 р. С. Х. Чавдаров – професор Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, викладає методику української мови. У цьому ж році публікує статті з питань дидактики («Повторення», «Навчальний процес у радянській школі» та ін.) [7, с. 288]. Найбільше уваги приділив одному з найголовніших розділів дидактики — методам навчання. Не визнаючи універсалізації будь-якого методу, він порушує питання про зв'язок між методами, багатогранність цього зв'язку, вміння поєднувати різні методи навчання [4, с. 162].

Маємо відзначити, що саме С. Х. Чавдаров уперше видав українською мовою підручник «Педагогіка» (1940 р.). Помітну роль в його спадщині посідають дослідження педагогічних поглядів Г. С. Сковороди, К. Д. Ушинського, М. О. Добролюбова, О. М. Радіщева, Т. Г. Шевченка, І. Я. Франка, Н. К. Крупської, М. І. Калініна, А. С. Макаренка [15, с. 484 – 485].

Вивчення педагогічної спадщини С. Х. Чавдарова дає можливість встановити той факт, що автор постійно доповнював, переробляв підручники, поліпшуючи теоретичну, методичну та практичну частину, ілюстративний матеріал тощо. Цікавою є методика побудови підручників С. Х. Чавдарова, за якою автор спочатку подає завдання проведення учнями під керівництвом вчителя навчального дослідження, а потім як висновок – узагальнення у вигляді правила, сформульованого у простій і доступній формі. Вправи для закріплення знань учнів, тексти яких змістовно насичені й подаються цікавими реченнями, сприяють активізації навчальної діяльності учнів та сприйняттю ними навчального матеріалу [9, с. 206].

До науково-критичної роботи над підручником С. Х. Чавдаров відносив: розробку теоретичних основ підручника; побудова, оформлення, опрацювання науково-методичних питань роботи з підручником учителя й учня; критичний аналіз вживаних підручників і вивчення чужоземних підручників з метою використання цінного досвіду з методичної техніки та оформлення їх; вивчення досвіду роботи шкіл за тими чи іншими підручниками; розробку пропозицій щодо удосконалення окремих підручників; корегування їхнього змісту; укладання науково апробованих методичних посібників [3, с. 72].

За 50 років педагогічної діяльності С. Х. Чавдаров пройшов шлях від рядового вчителя до знаного вченого і зробив вагомий внесок у розроблення актуальних педагогічних проблем. Він є автором близько 200 наукових праць, у тому числі досліджень з історії педагогічної думки в Україні, підручників з педагогіки, методичних розробок [13, с. 243].

Вивчення теоретичної спадщини іншого відомого вченого-педагога С. А. Литвинова, зроблені ним висновки і узагальнення дозволяють усвідомити минулий досвід з позицій сучасності, виявити його місце у загальному поступовому процесі розвитку вітчизняної педагогічної науки. Зауважимо, що вчений був науковим співробітником відділу методики діяльності учнівських громадських організацій і педагогічної соціології УНДІПу за часів його харківського періоду, де розглядалися питання піонерської, комсомольської й позакласної роботи. Упродовж 1928 – 1932 рр. надрукував свої перші роботи «Антиріздвяна робота юних безбожників», «Куточок юного безбожника», «Антирелігійні нотатки вожатого», «Юний безбожник проти релігійних свят», «Група юних безбожників», «Релігія та казка», «Робота гуртка юних безбожників», «Антирелігійне виховання наших малюків», «За антирелігійне виховання дітей», у яких викрив сутність сектантства, релігійних забобонів, розглядав питання громадського виховання учнівської молоді. Виступав проти проявів ідеалізму в педагогіці, відстоював матеріалістичний характер освітнього процесу, розглядав питання естетичного виховання школярів [1, с. 105].

У 1929 р. С. А. Литвинов захистив кандидатську дисертацію з питань історії педагогіки у Харківському науково-дослідному інституті педагогіки. З 1929 по 1939 рр. працював у Харківських інститутах народної освіти і педагогічному, а з 1939 р. – у Київському педагогічному інституті. За ці роки він пройшов шлях від асистента, викладача до професора, завідувача кафедрою педагогіки [16, с. 67 – 68].

Відомо, що з 1936 р. у педагогічних інститутах активно впроваджується наукова робота, біля витоків якої в ХДІП стояв саме С. А. Литвинов як організатор наукових сесій. За дорученням Наркомата просвіти України кафедра педагогіки під керівництвом С. А. Литвинова розробила розділ «Загальні основи педагогіки» підручника «Педагогіка» за редакцією С. Х. Чавдарова. Крім того, під його супроводом кафедра та весь інститут тісно співпрацювали з УНДІПом, про що свідчать численні відрядження С. А. Литвинова до Києва, зокрема останні з них з 19 по 23 березня 1939 р., 31 жовтня 1939 р. тощо. Дослідницьку роботу з історії педагогічної науки та народної освіти С. А. Литвинов здійснював поряд із відомими істориками педагогіки С. А. Ананьїним, М. О. Григор'євим, М. М. Грищенком, А. І. Зільберштейном, М. П. Ніжинським, Я. П. Ряппо, І. Б. Селіхановичем,

В. З. Смалем, С. Х. Чавдаровим та ін. Разом із М. Ф. Даденковим працював над підручниками та навчальними посібниками з історії педагогіки для педагогічних вишів [1, с. 105 – 106].

Розкриємо зміст науково-педагогічної діяльності С. А. Литвинова через її основні напрями: науково-методичний, організаційно-управлінський, освітньо-педагогічний, видавничо-педагогічний. Науково-викладацька діяльність виявилась у розробці лекційних курсів, удосконаленні технології викладацького процесу, збагаченні методики викладання, написанні посібників. Організаційно-управлінська діяльність обіймала практичні втілення демократичних норм і організаційних принципів вищої школи. Освітньо-педагогічна діяльність полягала в підготовці викладачів для середньої та вищої школи, вихованні наукової зміни, публіцистичній творчості, популяризації освітньої проблематики через діяльність Педагогічного товариства, що сприяло піднесенню педагогічної свідомості суспільства. Видавничо-педагогічна діяльність (редагування «Наукових записок», міжвідомчого наукового збірника «Вища педагогічна освіта», рецензування наукової та навчальної літератури, сприяння виданню праць молодих науковців) зумовлена необхідністю забезпечення закладів вищої освіти науковою літературою [10, с. 150].

Інший відомий педагог і психолог П. П. Блонський сформулював основні педагогічні принципи масової неповної середньої освіти на основі політехнізму та зв'язку навчання з працею як чинників соціального розвитку особистості. Вони стали теоретико-педагогічною основою розбудови шкільної системи в СРСР. У підручнику «Педологія» (1934 р., 2-е вид. 1936 р.) подав уявлення про своєрідність різних вікових періодів і пов'язаних з ним особливостей виховання й навчання [8, с. 699].

До основних педагогічних ідей П. П. Блонського відносимо: визнання школи центром життя дитини; опора на принцип народності в освітньому процесі; формування готовності учнів до творчої праці; політехнізація освіти; критичне ставлення до стабільних навчальних планів, програм, до класно-урочної системи навчання; вимога будувати педагогіку на наукових засадах філософії, психології; обов'язковість для вчителя серйозної теоретичної і практичної підготовки. П. П. Блонський – основоположник психологічної науки. Він розробив основи педології як науки про дитину, досліджував питання пам'яті, мислення, мови та інші проблеми дитячої психології [5, с. 87].

Ще один відомий педагог, поет, драматург і театральний критик, історик і теоретик театру Я. А. Мамонтов уважав, що не діти мусять пристосовуватися до вимог педагога і навчальної програми, а навпаки, ці педагогічні чинники самі мусять бути принатурені до живих потреб дітей. Особливого значення надавав проблемам естетичного виховання, метою якого вважав розвиток естетичного світовідчуття людини: «Через пізнання прекрасного в мистецтві – до прекрасного життя мистецтва» – ось шлях виховання дитини. Методи естетизації – це розвиток мистецької самодіяльності, утворення мистецького оточення і студіювання мистецтва у всіх його формах, художньо-дидактичний метод. Суть останнього полягає в застосуванні в освітньому процесі різних жанрів мистецтва. Для цього педагог повинен володіти глибокими знаннями свого предмета; вміти увійти в казковий світ дитячої душі, відчувати спорідненість із нею; ефективно використовувати виражальні засоби

мови тощо. Я. А. Мамонтов уважав педагогічну професію творчою, порівнював її з мистецтвом, вимагав від педагога яскравої індивідуальності, постійного самовдосконалення, розвитку педагогічної творчості; пропонував вивчення у педагогічних закладах освіти нової дисципліни – «теорія і психологія педагогічної творчості». У книзі «Сучасні проблеми педагогічної творчості» відзначав, що для творчої особистості притаманні інтуїція, дискурсивність (розсудок), активність, динамізм [8, с. 705 – 706].

Усю спадщину Я. А. Мамонтова як історика й теоретика мистецтва драми та сцени, рецензента й театрального критика умовно можна згрупувати в три цикли: статті та рецензії про радянський театр; статті та дослідження про дожовтневий театр і драматургію; статті та дослідження з питань драматургічної майстерності. Публіцистичні виступи письменника з питань поточного театрального життя республіки були присвячені театральной політиці Радянської влади; тогочасним напрямкам у мистецтві театру; традиціям та новаторству і долі класичної української театральной культури; репертуарним шуканням, становленню молодого радянського театрального мистецтва і спробам визначення його реалістичного методу. Чимало статей цього циклу свого часу були опубліковані редакціями періодичних органів в «порядкові обговорення» і викликали жваву дискусію. Деякі статті – гострі полемічні виступи – є відповідями своїм опонентам. Впадає в око жанрова різноманітність публіцистики Я.А. Мамонтова: тут рецензія і фейлетон; ювілейна стаття до річниці театру і замітка про завдання чергового театрального сезону; огляд книжкових новинок з історії, теорії, політики в галузі драматургії та театру і виступ на театральному диспуті; роздум про специфіку мистецтва актора, яке живе на кону тільки в момент його сприйняття глядачем, і стаття-памфлет про насущні питання театральной сучасності в формі листа до молодого режисера [11, с. 30 – 31].

Інший відомий український педагог, рефлексолог, педолог О. С. Залужний досліджував переважно дитячі колективи, питання дитячих інтересів, шкільної успішності, трудової підготовки в дитячих групах та інше. Влітку 1933 р. вийшов друком його авторський курс «Педології», в якому він класифікував колективи, серед яких виділяв: довготривалі й короткотривалі, організовані й самовиниклі, прості та складні. Ця класифікація мала чисто зовнішній, механічний характер, що відповідало самому духові рефлексології. На початку 30-х рр. зі зміною педагогічної парадигми праці О. С. Залужного засуджуються за біологізаторство й механіцизм. У загальній атмосфері нерозуміння й критики в 1935 р. вчений переїздить до Москви й працює в Науково-дослідному інституті спеціалізованих шкіл і дитячих будинків Наркомосу РРФСР (пізніше НДІ дефектології). У цей період критикував педологів, зокрема А. Б. Залкінда. Незважаючи на ці акції, був заарештований у січні 1938 р. й підданий репресіям [8, с. 688 – 689].

Відзначимо, що у 30-х рр. ХХ століття можна прослідкувати різні погляди на застосування методу тестів у шкільній практиці. Зокрема:

– принципово відкидалося застосування тестування (А. Б. Залкінд, С. С. Моложавий);

– допускалося обмежене застосування тестів (з чітким визначенням умов проведення тестування та кількості охоплених ним учнів) при обов'язковій перевазі інших методів дослідження (О. С. Залужний);

– визнавалася необхідність широкого впровадження тестів у дослідженнях і практичній роботі (П. П. Блонський). О. С. Залужний, зробивши короткий огляд досліджень західних учених (А. Біне, Е. Торндайк, Ч. Спірмен, Л. Терман, Ф. Фріман, Е. Мейман), дійшов висновку, що питання вивчення дитини, як об'єкта педагогічного впливу, надзвичайно складне, але воно не вичерпує собою всіх педагогічних проблем і тому ми повинні вважати за однобоку і цілком помилкову позицію американської педагогічної та психологічної преси, яка всю увагу звертає на тестування і майже зовсім не зупиняється на інших питаннях. На думку О. С. Залужного, основними методами педагогіки мають бути спостереження та експеримент, а метод тестів може використовуватись лише як допоміжний і тільки за умови перевірки його результатів даними спостереження. Педолог зазначав, що навіть найкраще складені тести не зможуть замінити наукового спостереження, результати якого будуть там, де це можливо, перевірятись експериментом. Ці методи повинні бути в педагогіці основними, разом із соціологічним методом, який дає можливість зрозуміти поведінку дитячого колективу і поведінку дитини в соціумі. Суттєвим недоліком методу тестів педолог уважав неможливість оцінити процес розвитку, адже доступними для аналізу при тестуванні може бути лише результат процесу, що не дає досліднику можливості описати поведінку. Таким чином, за допомогою тестів вимірюється не сам процес поведінки, а ті установки організму, які він набув і які детермінують його поведінку й тому дають можливість передбачити поведінку в певних умовах, що є корисним для педагогічної практики [17, с. 73 – 74].

Наукові інтереси О. С. Залужного були досить усебічними. Він також висвітлював проблеми діяльності зарубіжної школи, питання управління закладом освіти, організації освітнього процесу тощо [8, с. 689].

Видатний український педагог і психолог С. А. Ананьїн у багатьох працях чільне місце відводить трудовому вихованню, вважаючи його важливим чинником економічного розвитку країни й ефективним засобом формування людини. Вчений вважав трудове виховання необхідною ланкою загального гармонійного розвитку особистості й зазначав, що фізична праця вже давно визнана істотним чинником тілесного й духовного благополуччя дітей і молоді. Професор підкреслював, що заняття фізичною працею нарівні з оволодінням іншими дисциплінами розширюють сферу пізнання вихованців, залучаючи їх до реального життя. Трудове виховання є могутнім засобом втілення творчих намірів підростаючих поколінь, підготовки їх як здорових і діяльних працівників сучасної дійсності [6, с. 226].

Дослідником науково-педагогічної діяльності С. А. Ананьїна, Н. В. Кошечко проаналізовано педагогічні погляди вченого на освітній ідеал, мету, завдання, зміст загальної освіти. Встановлено, що визнаючи освітній ідеал, мету діяльності середньої школи, учений обстоював концепцію формування гармонійно розвиненої особистості. С. А. Ананьїн наполягав на важливості вирішення школою двох головних завдань – виховувати досконалу людину, починаючи з раннього етапу навчання, і готувати учнів

до продовження освіти й постійного професійного розвитку упродовж усього життя. На думку вченого, зміст шкільної освіти має трактуватися як система наукових знань, вільних від негативних явищ інтелектуалізму, універсалізму та трансцендентизму. С. А. Ананьїн критикував класичну середню школу за надання нею переваги абстрактному над реальним, формальному над матеріальним, уявному над конкретним, далекому над близьким, минулому над сучасним, ідеальному над практично цінним. Узагальнення наукового доробку вченого, дає підстави визначити сутність поняття «педагогіка інтересу» та стверджувати, що вперше в історії вітчизняної освітньої галузі С. А. Ананьїн ґрунтовно проаналізував і висвітлив світовий доробок з психолого-педагогічної проблеми інтересу, схарактеризував історичний та порівняльно-педагогічний аспекти цієї проблеми. Вчений науково аргументував термін «педагогіка інтересу», доводячи, що пізнавальний інтерес як позитивний стан почуттєвого емоційного напруження – важливий стимул у навчанні й вихованні дітей. С. А. Ананьїн трактував «педагогіку інтересу» як сукупність наукових положень, що обґрунтовують педагогічну діяльність на основі актуалізації, стимулювання, розвитку стійких пізнавальних інтересів до різних видів активності особистості. С. А. Ананьїн доводив, що навчання не буде успішним, якщо учні не зацікавлені навчальними предметами, якщо вчитель не здатний викликати і підтримати довготривалий інтерес. Сформований позитивний інтерес, на думку вченого, викликає прагнення до ініціативної діяльності учня в освітньому процесі. Розроблені вченим рекомендації з проблеми формування інтересу не втратили своєї актуальності в освітньому просторі сьогодення [12].

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ/ CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Таким чином, персоніфікований підхід до вивчення проблеми освітньо-педагогічного прогнозування в Українській Соціалістичній Радянській Республіці періоду 1930 – 1940 рр. представлений цілісним явищем історико-педагогічного процесу, що відбувався в суголоссі з панівними для кожного періоду ідеями, педагогічними теоріями (соціальними, трудового навчання) типами розвитку науки, політичними, соціально-економічними, культурно-цивілізаційними процесами. Специфіка проблеми освітньо-педагогічного прогнозування обраного нами періоду полягала у переосмисленні усталених поглядів, новою інтерпретацією вже відомих фактів і подій. Зокрема, вітчизняний учений та педагог С. Х. Чавдаров розробив загальні питання методики навчання української мови, методики викладання фонетики та граматики, навчання орфографії, пунктуації, методики розвитку мовлення на уроках української мови; зміст науково-педагогічної діяльності С. А. Литвинова розкривається через науково-методичний, організаційно-управлінський, освітньо-педагогічний та видавничо-педагогічний напрями; ідеї освітньо-педагогічного прогнозування П. П. Блонського полягали у визнанні школи центром життя дитини, опори на принципи народності в освітньому процесі, формуванні готовності учнів до творчої праці, політехнізації освіти тощо; педагог Я. А. Мамонтов особливого значення надавав проблемам естетичного

виховання, метою якого вважав розвиток естетичного світовідчуття людини; О. С. Залужний досліджував дитячі колективи, питання дитячих інтересів, шкільної успішності, трудової підготовки в дитячих групах; С. А. Ананьїн у багатьох працях чільне місце відводив трудовому вихованню, обстоював концепцію формування гармонійно розвиненої людини.

Напрями подальших досліджень варто зосередити на здійсненні історико-генезисного аналізу проблеми освітньо-педагогічного прогнозування в Українській Соціалістичній Радянській Республіці періоду 1940 – 1990 рр.

5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Башкір, О. І., Золотухіна, С. Т., 2019. Сковородинівські традиції в життєдіяльності очільників кафедри педагогіки ХДПІ (30-ті роки ХХ ст.). *Новий колегіум*, 4 (98), 100 – 107.
2. Біляєв, О. М., 2000. Чавдаров Сава Христофорович. *Українська мова: енциклопедія* / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститут української мови; ред. В. М. Русанівський [та ін.]. Київ: Українська енциклопедія, 786 – 787.
3. Бондар, Л. М., 2012. Науково-педагогічна спадщина С. Х. Чавдарова (до 120-річчя від дня народження). *Історико-педагогічний альманах*, 2, 71 – 74.
4. *Видатні особистості з українського мовознавства*, 2016. Хрестоматія / за заг. ред. Марини Навальної; укл.: Тетяна Левченко, Тетяна Чубань. Переяслав-Хмельницький: «Видавництво КСВ», 172.
5. *Енциклопедія освіти*, 2021. Нац. акад. пед. наук України; [гол. ред. В. Г. Кремень], 2-ге вид., допов. та перероб. Київ: Юрінком Інтер, 1144.
6. Ємельова, А. П., 2011. Ідеї трудового виховання в науково-педагогічній спадщині С. А. Ананьїна. *Педагогіка вищої та середньої школи*, 32, 225 – 229.
7. Задорожна-Княгницька, Л. В., 2020. *Історія педагогіки*: навч. посіб. для студентів ЗВО. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 364.
8. Зайченко, І. В., 2010. *Історія педагогіки*. У двох книгах. Книга II. Школа, освіта і педагогічна думка в Україні. Київ: Видавничий дім «Слово», 1032.
9. Кузьменко, А. Ю., 2018. Дидактичні ідеї підручникотворення в педагогічній спадщині С. Х. Чавдарова. *Проблеми сучасного підручника*, 20, 204 – 211.
10. Майборода, В. К., Лесик, Г. В., 2011. Степан Андрійович Литвинов: учитель, вчений, інтелігент. Монографія. Луганськ: видавництво СНУ ім. В. Даля, 220.
11. Мамонтов, Я. А., 1988. *Твори*. Київ: Дніпро, 557.
12. Марушкевич, А. А., Кошечко, Н. В., 2011. *С. А. Ананьїн (1873 – 1942): педагогічні ідеї* (Цикл лекцій). Київ: ВГЛ «Обрії», 152.
13. Мосіяшенко, В. А., Задорожна, Л. В., Курок, О. І., 2020. *Історія педагогіки України в особах*: навчальний посібник, Суми: Університетська книга, 266.

14. Недял (Кава), А. А., 2020. Персоніфікація історико-педагогічного дослідження. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Збірник наукових праць, 73, 1., 33 – 37.
15. *Педагогічний словник*, 2001. За ред. М.Д. Ярмаченка. Київ: ПЕДАГОГІЧНА ДУМКА, 514.
16. Сіра, І. Т., 2022. Науково-педагогічна діяльність учених Харківської науково-педагогічної школи (20-80-ті роки ХХ ст.) та їхні думки про педагогічні ідеї Г. С. Сковороди. *Новий колегіум*, 4 (109), 67 – 73.
17. Смолінчук, Л. С., 2007. Олександр Залужний про проблеми та перспективи використання методу тестів у педагогічній практиці 20-30-х рр. ХХ ст. *Педагогічні науки. Збірник наукових праць Херсонського державного університету*, XXXXV. Херсон: Видавництво ХДУ, 72 – 75.
18. Сухомлинська, О. В., 2014. Радянська педагогіка як ідеологія: спроба історичної реконструкції. *Історико-педагогічний альманах*, 1, 4 – 24.

A PERSONALIZED APPROACH TO STUDYING THE PROBLEM OF EDUCATIONAL AND PEDAGOGICAL PROGNOSTICATION IN THE UKRAINIAN SOCIALIST SOVIET REPUBLIC (1930 – 1940)

Sergii Cherniak,

PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Scientific Work and Editorial and Publishing Activities
Kyiv Municipal Academy of Circus and Performing Arts
Kyiv, Ukraine
ORCID ID:<https://orcid.org/0000-0003-4327-0994>
chernyaksergey@ukr.net

Abstract. The article highlights a personalized approach to the study of the problem of educational and pedagogical prognostication in the Ukrainian Soviet Socialist Republic of the period 1930 – 1940. The author emphasizes that the analysis of the theory and practice of education and upbringing in the conditions of various socio-economic formations from the point of view of a personalized approach contributes to the deepening and expansion of the worldview, provides full information about important concepts and education systems of the past. In the context of the research problem, the author singles out the experience of the following educators S. Kh. Chavdarov, S. A. Lytvynov, P. P. Blonskyi, Ya. A. Mamontov, O. S. Zaluzhnyi, S. A. Ananin. S. Kh. Chavdarov developed the general questions of the methodology of teaching the Ukrainian language, the methodology of teaching phonetics and grammar, the teaching of spelling, punctuation, and the methodology of students' speech development in Ukrainian language lessons. The study of the theoretical heritage of the scientist-educator S. A. Lytvynov allows us to understand the past experience from the standpoint of modernity, to reveal its place in the general gradual process of development of domestic pedagogical science. The basic pedagogical principles of mass incomplete secondary education on the basis of

polytechnicism and the connection of education with labour as factors of social development of the individual were formulated by P. P. Blonskyi. The educator Ya. A. Mamontov gave special importance to the problems of aesthetic education, the goal of which he believed was the development of a person's aesthetic perception of the world. Ukrainian educator, reflexologist, pedologist O. S. Zaluzhnyi mainly researched children's teams, issues of children's interests, school success, labour training in children's groups. Ukrainian educator and psychologist S. A. Ananin gave the main place to labour education, considering it an important factor in the country's economic development and an effective means of forming a person.

Keywords: personification approach; educational and pedagogical prognostication; special evidence.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Bashkir, O. I., & Zolotukhina, S. T., 2019. Skovorodynivski tradytsii v zhyttiediiialnosti ochilnykiv kafedry pedahohiky KhDPI (30-ti roky XX st.) [Skovorodiniv traditions in the life of the heads of the department of pedagogy of the XX st. (30s of the 20th century)]. *Novyi kolehium*, 4 (98), 100 – 107.
2. Biliaiev, O. M., 2000. Chavdarov Sava Khrystoforovych [Sava Khristoforovych Chavdarov]. *Ukrainska mova: entsyklopediia / NAN Ukrainy, Instytut movoznavstva im. O. O. Potebni, Instytut ukrainskoi movy; red. V.M. Rusanivskyi [ta in.]. Kyiv: Ukrainska entsyklopediia*, 786 – 787.
3. Bondar, L. M., 2012. Naukovo-pedahohichna spadshchyna S. Chavdarova (do 120-richchia vid dnia narodzhennia) [Scientific and pedagogical heritage of S. Chavdarov (to the 120th anniversary of his birth)]. *Istoryko-pedahohichnyi almanakh*, 2, 71 – 74.
4. *Vydatni osobystosti z ukrainskoho movoznavstva* [Prominent personalities from Ukrainian linguistics], 2016. Khrestomatiia / za zah. red. Maryny Navalnoi; ukl.: Tetiana Levchenko, Tetiana Chuban. Pereiaslav-Khmelnitskyi: «Vydavnytstvo KSV», 172.
5. *Entsyklopediia osvity* [Encyclopedia of Education], 2021. Nats. akad. ped. nauk Ukrainy; [hol. red. V.H. Kremen], 2-he vyd., dopov. ta pererob. Kyiv: Yurinkom Inter, 1144.
6. Iemelova, A. P., 2011. Idei trudovoho vykhovannia v naukovo-pedahohichnii spadshchyni S. A. Ananina [Ideas of labor education in the scientific and pedagogical heritage of S. A. Ananyina]. *Pedahohika vyshchoi ta serednoi shkoly*, 32., 225 – 229.
7. Zadorozhna-Kniahnytska, L. V., 2020. *Istoriia pedahohiky* [History of pedagogy: education]: navch. posib. dlia studentiv ZVO. Kherson: OLDI-PLIuS, 364.
8. Zaichenko, I. V., 2010. *Istoriia pedahohiky* [History of pedagogy]. U dvokh knykhakh. Knyha II. Shkola, osvita i pedahohichna dumka v Ukraini. Kyiv: Vydavnychi dim «Slovo», 1032.
9. Kuzmenko, A. Yu., 2018. Dydaktychni idei pidruchnykotvorenna v pedahohichnii spadshchyni S. Kh. Chavdarova [Didactic ideas of textbook creation in the pedagogical heritage of S. Kh. Chavdarov]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka*, 20, 204 – 211.

10. Maiboroda, V. K., & Lesyk, H. V., 2011. Stepan Andriiovych Lytvynov: uchytel, vchenyi, intelihent [Stepan Andriyovych Litvinov: teacher, scientist, intellectual]. Monohrafiia. Luhansk: vydavnytstvo SNU im. V. Dalia, 220.
11. Mamontov, Ya. A., 1988. *Tvory* [Works]. Kyiv: Dnipro, 557.
12. Marushkevych, A. A., & Koshechko, N. V., 2011. *S. A. Ananin (1873 – 1942): pedahohichni idei* (Tsykl leksii) [Ananyin (1873 – 1942): pedagogical ideas (Lecture series)]. Kyiv: VHL «Obrii», 152.
13. Mosiashenko, V. A., Zadorozhna, L. V., & Kurok, O. I., 2020. *Istoriia pedahohiky Ukrainy v osobakh* [History of pedagogy of Ukraine in person]: navchalnyi posibnyk, Sumy: Universytetska knyha, 266.
14. Nedial (Kava), A. A., 2020. Personifikatsiia istoryko-pedahohichnoho doslidzhennia. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh [Personification of historical and pedagogical research. Pedagogy of the formation of a creative personality in higher and secondary schools]. *Zbirnyk naukovykh prats*, 73, 1, 33 – 37.
15. *Pedahohichniy slovnyk* [Pedagogical dictionary], 2001. Za red. M.D. Yarmachenka. Kyiv: PEDAHOHICHNA DUMKA, 514.
16. Sira, I. T., 2022. Naukovo-pedahohichna diialnist uchenykh Kharkivskoi naukovo-pedahohichnoi shkoly (20-80-ti roky XX st.) ta yikhni dumky pro pedahohichni idei H. S. Skovorody [Scientific and pedagogical activities of scientists of the Kharkiv Scientific and Pedagogical School (20-80s of the 20th century) and their opinions about the pedagogical ideas of H. S. Skovoroda]. *Novyi kolehium*, 4 (109), 67 – 73.
17. Smolinchuk, L. S., 2007. Oleksandr Zaluzhnyi pro problemy ta perspektyvy vykorystannia metodu testiv u pedahohichnii praktytsi 20-30-kh rr. XX st [Oleksandr Zaluzhnyi on the problems and prospects of using the test method in pedagogical practice in the 20s-30s of the 20th century]. *Pedahohichni nauky. Zbirnyk naukovykh prats Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, XXXV. Kherson: Vydavnytstvo KhDU, 72 – 75.
18. Sukhomlynska, O. V., 2014. Radianska pedahohika yak ideolohiia: sproba istorychnoi rekonstruktsii [Soviet pedagogy as an ideology: an attempt at historical reconstruction]. *Istoryko-pedahohichniy almanakh*, 1, 4 – 24.